

Complexnummer: 516330

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Complexnaam

n.v.t.

Aantal complexonderdelen

2

Monumentnummers van complexonderdelen

516331, 516332

Woonplaats

Wommels

Gemeente

Súdwest-Fryslân

Provincie

Fryslân

Locatie van het hoofdobject

Terp 35, 8731 AX te Wommels

Complexomschrijving

Inleiding

Het complex bestaat uit een WOONHUIS en het ten zuiden ervan gelegen grote PAKHUIS voor de opslag van kaas; het pakhuis achter (ten oosten van) het woonhuis wordt wegens te geringe monumentale waarde niet van rijkswege beschermd. Het woonhuis en het grote pakhuis liggen beide aan de Bolswardertrekvaart, bij een loskade.

Het complex is geleidelijk gegroeid, waarbij de woning het eerst is gebouwd; een exact bouwjaar is niet bekend. De structuur van het pand is traditioneel en bestaat uit een gang langs de noordgevel, waaraan de verschillende kamers liggen. De huidige verschijningsvorm van het woonhuis dateert grotendeels uit de periode 1890-1905. De hoofdvorm is Ambachtelijk-traditioneel en is verlevendigd met 'stukadoors-Eclecticisme'. De verbouwing van de woning is misschien uitgevoerd door dorpstimmerman Durk Wijma; daarbij zijn de gevels en de kapvorm gewijzigd. Het langgerekte pakhuis voor de opslag van kaas (tegenwoordig museum) werd in opdracht van Leendert Feitsma, kaashandelaar, gebouwd in 1905, vermoedelijk door de dorpstimmerman Durk Wijma. Het is opgetrokken in een functionele, Ambachtelijk-traditionele bouwtrant. De architectuur van de kaaspakhuizen week niet af van de gebruikelijke; de inrichting, isolatie- en ventilatiemogelijkheden wel.

De ontwikkeling van het complex hield nauw verband met de groei van de kaashandel in de zuidwesthoek van Friesland. In Wommels stonden eertijds 12 kaaskoopmanswoningen. Het woonhuis op het adres Terp 35 was oorspronkelijk gebouwd als kaaskoopmanswoning en werd voor het laatst als zodanig bewoond door Leendert Feitsma: het woongedeelte beneden; de kaaszolder

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

boven. Het compagnonschap Zandstra & Feitsma was een bekend kaashandelshuis. De bouw van het grote pakhuis werd noodzakelijk door de grote productie van kaas in de zuivelfabrieken. De kazen konden niet langer in het huis van de kaashandelaren worden opgeslagen om te rijpen, waardoor dezen zich genooddaakt zagen zelfstandige pakhuizen te bouwen. De feitelijke mogelijkheid voor het bouwen van het grote pakhuis ten zuiden van de woning ontstond door de sloop van kamerwoningen op het Ald Hiem. Freule Clara Jacoba de Vos van Steenwijk had vervangende woonruimte laten bouwen, de zogenaamde freulewoningen, en de oude woningen laten slopen. De naam van de freule is tevens verbonden aan de kaatswedstrijden in Wommels.

Waardering

Het complex, bestaande uit een woonhuis en een kaaspakhuis, beide vermoedelijk respectievelijk ver- en gebouwd in de periode 1890-1905 in opdracht van Leendert Feitsma, kaashandelaar en waarschijnlijk door de dorpsstimmerman Durk Wijma, is van algemeen cultuurhistorisch en architectuurhistorisch belang:

- als bijzondere uitdrukking van een sociaal-economische ontwikkeling, namelijk de opkomst en bloei van de kaashandel en de opkomst van de zuivelfabrieken in het weidegebied van Friesland;
- als voorbeeld van een Ambachtelijk-traditionele pakhuisarchitectuur en een, vanuit een kaaskoopmanswoning, historisch gegroeid complex;
- vanwege de bijzondere situering en relatie met de geschiedenis en ontwikkeling van het dorp Wommels;
- vanwege de historisch-ruimtelijke relatie van het woonhuis met land- en waterwegen, in het bijzonder door de ligging bij de loskade aan de Bolswardertrekvaart;
- vanwege de redelijke mate van herkenbaarheid van het exterieur van zowel woonhuis als pakhuis.

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 516331

Status rijksmonument
Inschrijving register* 05 maart 2001
Kadaster deel/nr 82758/16

Woonplaats* Gemeente* Provincie*
Wommels Súdwest-Fryslân Fryslân

Locatiennaam Locatieomschrijving
Wommels

Kadastrale gemeente* Sectie* Kadastraal object* Appartement aanduiding Grondperceel
Wommels A 1849

Omschrijving**

Inleiding

De verschijningsvorm van het WOONHUIS, behorende bij het kaaspakhuis, dateert grotendeels uit de periode 1890-1905. Het huis is gebouwd in een Ambachtelijk-traditionele bouwstijl die is verlevendigd met 'stukadoors-Eclecticisme'. De verbouw van de woning is misschien uitgevoerd door dorpstimmerman Durk Wijma: daarbij zijn de gevels en de kapvorm gewijzigd. De hoofdstructuur van het pand, bestaande uit een gang langs de noordgevel, waaraan de verschillende kamers liggen, is waarschijnlijk ouder. Vermoedelijk verbergt het stucwerk de wijzigingen in de gevels. Het pand is oorspronkelijk gebouwd als kaaskoopmanswoning; het laatst als zodanig bewoond door Leendert Feitsma: het woongedeelte was beneden; de kaaszolder boven. De vroegste datum (1890) van de verbouw wordt bepaald door de bouw van een, wegens te geringe monumentale niet van rijksweg beschermd, pakhuis achter (ten oosten van) het woonhuis, vermoedelijk omstreeks 1890. De bouw van het naastgelegen, wel van rijksweg beschermde, pakhuis (1905) is het uiterste jaar waarin de woning kan zijn verbouwd.

Het woonhuis stond vroeger aan de rand van het dorp op een strategische plek, namelijk het kruispunt van twee verkeersaders: de Bolswardertrekvaart en een ontsluitingsweg vanuit het dorp in westelijke richting. Aan de Bolswardertrekvaart ligt een betonnen kade met betonnen bolder.

De zuidelijke zijgevel en de achtergevel zijn gewijzigd en zijn voor de bescherming van rijksweg van ondergeschikt belang. Het INTERIEUR valt buiten bescherming van rijksweg, evenals de aanbouwen naar het achtergelegen eveneens niet beschermde oostelijke pakhuis.

Omschrijving

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Het woonhuis heeft een rechthoekige plattegrond en staat met de voorgevel aan de westzijde op het water georiënteerd. Het is opgetrokken uit Friese gele baksteen en wordt gedekt door een afgeknot zadeldak met zwarte gesmoorde gegolfde Friese pannen. De noordelijke zijgevel en voorgevel zijn bepleisterd met portland.

Het vlakke pleisterwerk is verlevendigd door het lichte reliëf van imitatie-tectonische elementen, zoals neggeblokjes en aanzet- en sluitstenen, sierlijsten die zijn opgeruwd of zijn voorzien van uitgerekte diamantkoppen, en imitatie natuursteenbekleding. De vier sluitstenen in de eerste bouwlaag zijn versierd met vruchten.

De noordwesthoek van de gevel is aan de west- en noordzijde geopend door rondboogportalen; de inpandige portiek is aan de westzijde afgesloten door een eenvoudig smeedijzeren hekje. De gevels in de portiek zijn uitgevoerd in schoon metselwerk.

De voorgevel is horizontaal geleed door een plint, banden langs onder- en wisseldorpel, een eenvoudige cordonlijst en een band ter hoogte van de goot en onder het gevelfronton. De geveltop is verbijzonderd door uitkragende hoekpenanten en een aanzet voor de waterlijst, alsmede door penanten op consoles over de geveltop, waarin een rondboog en twee rondboogvensters; het geheel wordt beëindigd door een fronton, bekroond met een basement waarop een korte obelisk. Aan de voorgevel smeedijzeren sierankers.

De lichtopeningen bestaan uit H-vensters; in de eerste bouwlaag onder een rechte afsluiting, in de geveltop onder een halfronde afsluiting met siermetselwerk (keperverband: geel, zwart, rood) in het trommelveld. Alle vensters hebben bruine geglaazuurde lekdorpeltegels.

De noordgevel is blind en de bepleistering imiteert natuursteenbekleding.

Waardering

Het woonhuis in Ambachtelijk-traditionele bouwtrant, in de periode 1890-1905 verbouwd en verlevendigd met 'stukadoors-Eclecticisme', vermoedelijk door de dorpstimmerman Durk Wijma, is van algemeen cultuurhistorisch en architectuurhistorisch belang:

- als bijzondere uitdrukking van de sociaal-economische ontwikkeling, namelijk de opkomst en bloei van de kaashandel in het weidegebied van Friesland;
- als architectonische vertaling van de bloei van de kaashandel door de functiewijzigingen die het woonhuis heeft ondergaan;
- vanwege de bijzondere ornamentiek van het woonhuis;
- als hoofdobject van een historisch gegroeid complex dat is verbonden met de kaashandel;
- vanwege de historisch-ruimtelijke relatie van het woonhuis met land- en waterwegen, in het bijzonder door de ligging bij de loskade;
- vanwege de redelijke mate van herkenbaarheid van het exterieur.

Hoofdcategorie

Woningen en woningbouwcomplexen

Subcategorie

Woonhuis(K)

Functie

Woonhuis

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 516332

Status	rijksmonument
Inschrijving register*	05 maart 2001
Kadaster deel/nr	82757/173

<i>Woonplaats*</i>	<i>Gemeente*</i>	<i>Provincie*</i>		
Wommels	Súdwest-Fryslân	Fryslân		
<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Wommels	A			1255

Omschrijving**

Inleiding

Het langgerekte PAKHUIS voor de opslag van kaas (tegenwoordig museum) en oorspronkelijk behorend bij het woonhuis van de kaashandelaar, werd in opdracht van kaashandelaar Leendert Feitsma gebouwd in 1905, vermoedelijk door de dorpsstimmerman Durk Wijma. Het is opgetrokken in een functionele, Ambachtelijk-traditionele bouwstijl. De in een baksteen ingekerfde initialen S.A.Z 1905 doen vermoeden dat S.A. Zandstra de eerste steen heeft gelegd.

De bouw van een dergelijk pakhuis werd noodzakelijk door de toenemende productie van kaas in de zuivelfabrieken. De kazen konden niet langer in het huis van de kaashandelaren worden opgeslagen om te rijpen, waardoor dezen zich genoodzaakt zagen zelfstandige pakhuisen te bouwen. De architectuur van deze pakhuisen week niet af van de gebruikelijke; de inrichting, isolatie- en ventilatie-mogelijkheden wel.

Het pakhuis ligt aan de vaartzijde enigszins teruggerooid ten opzichte van het naastgelegen, eveneens van rijkswege beschermde woonhuis (Terp 35), terwijl aan de wegzijde het (niet van rijkswege beschermde) oostelijke pakhuis en het grote pakhuis op dezelfde rooilijn liggen. Beide pakhuisen zijn van elkaar gescheiden door een (nu gedeeltelijk volgebouwd) steegje.

Het pakhuis is gebouwd op de plaats van een vroegere opvaart en de daaraan gelegen kamerwoningen, die in 1901 werden gesloopt. In 1930 is de houten vloer van de begane grond vervangen door een betonvloer door dorpsstimmerman Taeke Hogendorp.

Het pand is tot in de jaren '60 gebruikt als kaaspakhuis, daarna als opslagruimte voor een vervoersmaatschappij. Het pand is in 1985 verkocht, gerestaureerd (waarbij de gevel is gegritstraald) en ingericht als museum.

Het INTERIEUR is niet meer oorspronkelijk en valt derhalve buiten de bescherming van rijkswege.

Omschrijving

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Het kaaspakhuis heeft een rechthoekige plattegrond met een oppervlak van 6 x 18 m. Het is opgetrokken in twee bouwlagen uit gele baksteen, verlevendigd met rode, strengpersbaksteen als neggeblokken en strekbogen of rollagen, respectievelijk in de voor- en zijgevel boven de licht- en deuropeningen. Het metselwerk in staand verband is afgevoegd met een dagstreep. Het pand wordt gedekt door een zadeldak tussen topgevels; de dakschilden zijn belegd met gesmoorde, gegolfde Friese pannen, waarbij in het zuidelijk dakschild in roodbruine, gegolfde Friese pannen het woord KAASHANDEL is aangebracht.

De voorgevel is symmetrisch ingedeeld: de middenas bestaat uit (boven elkaar geplaatst): de toegangsdeur, een deur op de verdieping en een half rond gebogen gietijzeren raam in de zolderverdieping. De deuren hebben aan weerszijden een getoogd H-venster met diefijzers in boven en onderramen. De houten deur- en raamkozijnen zijn gebiljoend en de deurpanelen hebben een diagonale beplanking.

De topgevel heeft een gemetselde waterlijst, die rust op een gemetselde bloklust van rode strengpersbaksteen.

In de zuidelijke zijgevel zijn op regelmatige afstand acht lichtopeningen aangebracht in de eerste en twee bouwlaag. De houten kozijnen zijn gebiljoend en de ramen hebben diefijzers, met uitzondering van de twee meest westelijke vensters op de verdieping met een vierruits roedenverdeling.

De achtergevel is identiek aan de voorgevel ingedeeld: de middenas bestaat uit (boven elkaar geplaatst): een dubbele deur; een deur op de verdieping en een half rond gebogen gietijzeren raam in de zolderverdieping. In twee kopse bakstenen, imitatie neggeblok, aan de rechterzijde van de dubbele deur zijn in baksteen de opschriften gekerfd: S.A.Z. 1905. De deuren hebben aan weerszijden een getoogd H-venster met diefijzers in boven en onderramen. De houten deur- en raamkozijnen zijn gebiljoend en de deurpanelen hebben een diagonale beplanking.

In de noordgevel zitten op regelmatige afstand van elkaar en voor zover niet oversneden door aanbouwen, 10 gietijzeren, getoogde negenruits venster, waarvan het bovenste gedeelte kantelbaar is.

Waardering

Het kaaspakhuis (tegenwoordig museum) gebouwd in 1905 in opdracht van Leendert Feitsma, kaashandelaar, vermoedelijk door de dorpstimmerman Durk Wijma, in een functionele, Ambachtelijk-traditionele architectuur, is van algemeen cultuurhistorisch en architectuurhistorisch belang:

- als bijzondere uitdrukking van een sociaal-economische ontwikkeling, namelijk de bloei van de kaashandel in het begin van de 20ste eeuw als gevolg van de opkomst van de zuivelfabrieken;
- als voorbeeld van de traditionele, ambachtelijke pakhuisarchitectuur;
- vanwege de bijzondere situering, verbonden met een ontwikkeling in het dorp Wommels, namelijk de kaashandel;
- als essentieel object deel uitmakend van een historisch gegroeid complex;
- vanwege de historisch-ruimtelijke relatie van het pakhuis met land- en waterwegen, in het bijzonder door de ligging bij de loskade;
- vanwege de redelijke mate van herkenbaarheid van het exterieur.

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Hoofdcategorie

Handelsgebouwen, opslag- en transportgebouwen

Subcategorie

Opslag

Functie

Pakhuis